

OKRESNÍ MĚSTO

Česká knižnice
klasická díla v textově spolehlivém vydání
www.kniznice.cz

Domy na náměstí byly bachraté jako buchty na pekáči; jejich ctižádost nestrměla do výše a byly spokojeny svou objemností. Jenom budova okresního hejtmanství byla dvoupatrová. Na střeše nesla nápis ze světlých břidlicových tabulek Vystavěno L. P. 1902. Nad všemi budovami čněla radnice s věží, na níž byl vymalován znak města.

Modravý soumrak zahalil domy s podloubím, radnici i okresní hejtmanství a letní večer voněl živočišnou vůní kvetoucího hlohu, teplého žitného chleba a pokropeným prachem. Po ulici se táhly fůry s naloženým senem; u hydrantu se shromáždily služky; děti výskaly a mezi nimi radostně pobíhali psi se zakroucenými chvosty v podobě hodinového péra.

Obchodník Štědrý stál před krámem a sál z dýmky, na jejíž porculánové hlavičce byl vymalován staříčkový zeměpán v loveckém úboru. Díval se zasmušile naproti, kde měl svůj obchod kupec Zoufalý. Všechny krámy byly již zavřeny, jenom Štědrého a jeho konkurenta nikoli. Mezi oběma závody se odehrával skrytý urputný boj. Štědrý nechtěl zavřít dříve než Zoufalý; konkurent byl odhodlán spláceti rovným dílem. Zoufalý se poddal a zavřel. Štědrý ho následoval a poručil služce, aby vynesla židle před dům. Dostavil se pan Raboch se zlomyslnýma očkama, která všechno vidí, a se spokojeným výrazem člověka, jenž má vystaráno. V ústech mu šikmo trčel doutník

a zvonil drobnými mincemi v kapse. Provázela ho manželka, která byla předsedkyně spolku Cercle français. Usedli na židle vedle manželů Štědrých. Dívali se před sebe a pronášeli rozvláčné řeči. Paní Rabochová s paní Štědrou mluvily o tom, že se hovězím masem rodina nejlépe podělí a že chlorové vápno ničí prádlo. Muži hovořili o veřejných záležitostech: o tom, že ve Francii bouří stávkující vinaři, že na Balkáně je nepokoj pro město Skadar, že Blériot přeletěl kanál La Manche a že zasilatel Wachtl vyhrožuje, že vystoupí z hasičského spolku, protože ho nezvolili náčelníkem.

Na náměstí se rozsvítily dvě obloukové lampy. Promenády šuměly. Na severní straně se procházeli úředníci okresního hejtmanství, soudce a advokáti; mezi nimi bylo viděti uniformu poštovního úředníka v bílých kalhotách. Na protější straně byla hlučná promenáda řemeslníků, obchodních příručí a studentů. Středem náměstí se po dlážděné úhlopříčně houपालi izraelští obchodníci na plochých nohou; kdykoli jim přišla řeč na obchodní svízele a rodinné věci, upadali do německého hovoru. Na rohu náměstí stál příručí Kamil. Přes plece měl přehozen raglán skořicové barvy; na hlavě mu seděla cestovní čapka; kouřil cigaretu v jantarové špičce, švihal rákoskou se stříbrným kováním a pohlížel směrem k promenádě na severní straně. Pan Raboch ho zpozoroval a ptal se obchodníka, jak dlouho se mívá Kamil zdržeti v tomto městě. Obchodník odpověděl neurčitě; Raboch zamžikal zlomyslnýma očkama. Když pak z radnice bilo deset hodin, vstali a rozloučili se. Paní Štědrá vyprovázela kousek cesty paní Rabochovou. Obchodník Štědrý lapil kocoura, který se olizoval u domovních dveří, a zavřel ho do krámu, aby tam znepokojoval myši. Pan Raboch se dal na obchůzku po městě, nahlížel do osvětlených oken hostinců, aby zjistil, kdo ponocuje, kdo bouří a kdo utrácí.

Obchodník Štědrý i jeho manželka usedli za stůl. Paní Štědrá pletla punčochy a občas se zádumčivě podrbala ve vlasech. Z úst obchodníkůvých visela dýmka: bafal a četl román Pět neděl v baloně. Bylo slyšeti, jak v hostinci Na Trávníku řinčí orchestrion. V krámě žalostně mňoukal kocour. Nemohl pochopit, proč ho vězní, i stýskalo se mu po noční toulce.

Obchodník zdvihl zrak od četby, sňal skřípec a zabručel: „Špatný kocour. Nemá dobrý charakter. Můžeš mluvit, co chceš, ale on myši chytat nechce.“

Manželka byla s ním stejného mínění.

„Ale kdy je čas k obědu, to on dobře ví,“ připojila, „ó, to je vychytalé, mazané zvíře.“

„Musí mně z domu,“ zatvrdil se obchodník. „Já ho tu nechci. Každý musí dělat svou povinnost.“

Odložil dýmku a napil se vody. Potom se šoural do kuchyně, aby se přesvědčil, zda se služebná netoulá. Děvečka spala v pruhovaných peřinách a rusý cop visel přes pelest. Obchodník zjistil, že všechny dveře jsou řádně uzamčeny před nástrahami škodlivých lidí. Hlasitě zívaje se svlékl a ulehl. Manželka rozložila četné spodničky a pak zhasla světlo. Olejová lampička na skříni mrkala a po stropě pobíhaly kmitavé stíny.

Paní Štědrá přerušila ticho.

„Neříkal nic?“

„Co by říkal...?“ bručel obchodník, „mnoho mluvil, ale takto neříkal nic.“

„Proč přijel? Na dovolenou, či jen tak? A jak dlouho chce být doma?“

„Nevím...“ protáhl ospale její muž.

— A kdo to má vědět? Proč nikdo neřekne slovíčka? Copak je tak špatná, že s ní nikdo nemluví?

V srdci paní Štědré hlodala urážka. Přijede si najednou, jakoby nic, smekne cylindr a pozdraví ji jako cizí. Já myslím, že by se slušelo políbit ruku, jako to dělají jiné děti. Snad si toho zasloužím, ne? Ráda bych věděla, zda by se jiná tak obětovala...

Vdala se za vdovce se třemi dětmi. Och, já nevěděla, do čeho se vdávám, já hloupá, hloupinká... No, a hned druhý den po svatbě... Jako dnes to vidí. Sedí s mužem u snídaně. Tu přišli ti dva kluci, Kamil a Viktor, a postavili před ni své hrníčky s kávou. Koukají se zarytě. Co je? Mladá paní se polekala. Co se stalo? Hoši kňourají: Nechceme kafe, plavou v tom škraloupy... e!... e!... taková ošklivost! Taková urážka stala se jí v tomto domě hned v první dny manželství. A pak se řekne macecha...

Ano, ti dva hoši byli vždycky proti ní. Pošklebovali se jí za zády, zvláště ten Viktor. Vymýšlel si na ni jména. Vím to dobře, ale mlčím. Jenom Jaroušek... Ano, Jaroušek, ten je jiný, zlaté dítě... Byl tenkrát maličký, stonal na spálu. Ležel v kolébce rozpalen horečkou a plakal. Tělíčko měl vyhublé a ty ručky, ty byly jako dva pavoučky. Vypíplala ho a on se uzdravil. V noci stenal a volal tu první, svou nebožku matku. Na jeho volání přicházela k němu, léhala s ním a zahřívala jej vlastním tělem. Proto je nyní její, je to její vlastní dítě. Nikdo nesmí říci, že je jemu macecha. Zdá se jí, že ho sama porodila. Podívala by se na toho, kdo by jí chtěl Jarouška vzít. Vždyť nikoho jiného nemá. Hodný hoch, je k ní vždycky upřímný a uctivý...

Pendlovky na stěně odbíjejí. Mají takový vážný, hluboký hlas, jako by říkaly: Pomni, ó, člověče... V hostinci pořád řinčí orchestrion. Paní Štědrá si vzdychla pod přívalem vzpomínek. Tenkrát, když Jaroušek stonal, chodil k němu doktor Vinklář. Tvářil se posupně a hrozně křičel. Léčil pacienty spíláním. Lidé jej uctívali jako čaroděje. Lékař zaslouží, aby se za něho modlila, protože Jarouška zachránil. Křičel, hulákal, vyváděl, až zahnal smrt od domovních dveří...

„Zakázal jsem mu,“ bručí obchodník, „aby chodil v tom raglánu po ulicích. Já to nechci, povídám, v našem městě se to nepatří. Vypadá v tom, jako by utekl od cirkusu. A ten cylindr... Nechci žádný cylindr. Nedovolím. Raboch se šklíbil, když se na něho díval, a já to dobře pozoroval...“

„Každý si dělá, co chce,“ stýskala si manželka, „oni se jednoho neptají.“

Obchodník vzdychl, neboť ho znepokojovala svědivá vyrazka.

„Poškrab mne,“ stenal.

Manželka mu hnětla záda a přitom dumala: — Toho šedého kohouta musím zabít.

Byl svátek Petra a Pavla. Okresní město, pokojné a nevinné, odpočívalo pod modrým šturcem oblohy. Vysoko nad gotickou věží kostela, nad střechou okresního hejtmanství, nad hraběcím zámekem se čtyřmi věžemi létali holubi ve smělych kruzích. Vlaštovky čířikaly a všeliký hmyz tančil nad řekou. Pohřížen v sluneční lázeň rozkládal se širý kraj, zlatá pole a zelené lučiny, přerušované tmavými pruhy hvozdů. Všechno bylo tiché a teplý, sytý vánek proháněl se po kraji až k líbezným horám.

Veškeré hostince v okresním městě osiřely a obyvatelstvo se valilo do lesa, neboť místní ochotnický spolek pořádal tam divadelní představení. Dámy v úzkých sukních a s mnohými volány pohybovaly se trešňovou alejí, zastíňující si tvář krajkovými slunečníky; páni s panamskými klobouky, s nakroucenými kníry a v mohérových kabátcích opatrně stoupali, provázejíce své dámy; před rodiči poskakovaly děti v nových vrzavých botkách, vedouce se za ruce; chůvy tlačily kočárky. Také mnoho venkovanů, modrookých a s vybledlými vlasy, přijelo na kole, přilákáno divadelním návěštím.

Tři bratři kráčeli k lesu. Kamil, Viktor a Jaroslav. Kamilův bleďý, nadutý obličej stínil klobouk v podobě přílby. Vrtěl se v bocích a mírně pokulhával, opíraje se o bambusovou hůl se zlatým kováním. Pod tuhým límcem svítila široká hedvábná kravata. Věsil koutky úst

a zdravil známé, dotýkáje se holí střechy svého klobouku. Viktor si nesl kabát zavěšený přes jedno rameno. Kulatou hlavu pokrýval kapesník. V ústech třimal rozježený doutník. Student Jaroslav kráčel s obnaženou hlavou a sluneční paprsky si hrály s nazrzlými kučerami.

A Kamil mluvil: „Hoši, všechno platím. Vstupné do divadla a to, co sníte i vypijete.“

„To je v pořádku,“ pochválil ho Viktor.

„Taky když budete něco potřebovat, tak mně beze všeho pošlete pár řádků. Já teď přišel do tempa. Všechno se mně náramně daří.“

Jaroslav si pohvizdoval. Viktor si myslil: — Tak si můžu dát pivo nebo dvě, když on to platí.

Vyšli z třešňové aleje a vstoupili do modřínového háje. Objal je chlad jako v síni chrámové.

— Ááá, vydechli tři bratři současně.

Viktor vyňal z úst rozžvýkaný doutník a pravil: „V závodech ve ski-fu zvítězil ČVK. Dnes jsem to četl v novinách.“

„Merci,“ odvětil Kamil posměšně, „co je nám do ČVK? Dneska jsou jiné starosti.“

Na smavém palouku byl zbudován jakýsi mlýn z lepenky a dřevěných latí. Opodál se shromáždili hudebníci a ladili své nástroje. Správce obecního chudobince Wagenknecht prodával divadelní vstupenky. Po každém návštěvníkovi šlehl posupným pohledem; pod jeho velením zaujímali měšťané místa na improvizovaných sedadlech; správce úsečně vykřikoval a pořádal, mávaje sukovitou holí; přitom neustával střežiti vesničany, kteří se tlačili na místech k stání.

Wagenknechtova manželka nabízela obecenství preclíky, navěšené na hůlce. Pod rozložitým dubem rozbil svůj stan perníkář a na kmeni stromu upevnil svůj obchodní štít. Nabízěl čokoládu, cukrátku, perníková srdce, zmrzlinu, pomeranče i limonádu. Kolem stánku se natlačil zástup kupujících; děti se cpaly perníkem a matky jim utíraly upatlané ruce, hudrujíce a vyhrožující přísnými tresty, jestliže si potřísní sváteční oděv.

Tři bratři kráčeli po lesní stezce, žíhané slunečními paprsky. Viktor se rozhlédl a zasmušil se: — Safra, tady se pivo nedostane. Kamil

přistoupil k Wagenknechtovi a žádal o vstupenky. Správce však na jednu zavyl, zamával sukovitou holí a rozběhl se. Před hudebníky poskakoval zpustlý sládek Vokoun a pitvorně dával takt. Wagenknecht se na něho vyřítíl s hrozným řvaním. Odulý cestovatel se ukryl v lesní houštině.

Obecenstvo bylo netrpěливо, neboť dávno udeřila hodina, kdy se mělo představení začít. Avšak režisér nemohl dát znamení k zahájení, dokud se nedostaví poslanec Národní strany svobodomyslné dr. Alois Fábera. Poslanec byl uražen a chtěl obyvatelstvo potrestati tím, že nenavštíví divadlo. Dal se dlouho prositi. Jsa však člověk měkkého srdce, rozhodl se konečně, že pobloudilému lidu odpustí. Dirigent dal znamení a hudebníci spustili vojenský pochod. Protože poslanec se stále ještě neobjevoval, hudebníci několikrát opakovali trio. Obecenstvo tleskalo a reptalo. Minuty plynuly a hudba hrála. Z oken mlýna vykukovali nalíčení herci.

Tři bratři usedli na lavici, uprostřed Kamil.

„Měli byste vidět divadlo u nás,“ děl Kamil vypínavě. „U nás máme prvotřídní síly. Všechno prima primissima. Na našem divadle hostují herci až z Vídně. Ale tady... tady není žádná kultura.“

Kamil má úžasnou kravatu měňavých barev a jeho krk je sevřen tuhým přeloženým límcem. Na ruce mu chřestí přívěsky zlatého náramku. S rozkoší čichá k rukávu, z něhož čpí voňavka zvaná ylang-ylang.

Sahá do kapsy a vytáhne koženou tobolku se stříbrnými rohy a s monogramem.

„Dárek mé choti,“ hlásá a hladí zálibně kůži. „Pravá safiánová kůže. Cizozemský artikl. Mohla stát — řeknu málo — nejméně sedm zlatých.“

Nutí bratry, aby ohmatali kůži. Kamil otevřel tobolku a ukazuje fotografie. Obrázek jeví mladou ženu, opřenou o strom. Paní listuje v knize. Jiný obrázek představuje Kamilovu manželku, jak si hraje s bílým psíkem. Kamil stojí s manželkou před výkladní skříní.

„To všechno jsem sám fotografoval,“ chlubí se Kamil. „Mám kodak za dvě stě korun. Nádherný přístroj, mé čestné slovo.“

Viktor bere fotografie do hrubých rukou, zkoumá obrazy a pochybuje, že přístroj stál dvě stě korun.

„Nanejvýš osmdesát — sto,“ prohlašuje znalecky.

„Chytráku!“ rozčiluje se Kamil, „osmdesát korun? Absolutně vyloučeno. Jdi si kupovat takovou věc. Všude se ti vysmějí.“

Student Jaroslav bloudí očima po obecenstvu. Vidí penzionovaného správce pošty pana Peciána, vedle něho sedí bledý kastelán. Agent Raboch se stále obrací; asi hledá svého písaře Růžičku. Ten však se před ním ukrývá a baví se s děvčetem. Profesor Pošusta si zamyšleně hladí prošedivělou bradu hřbetem dlaně zezdola; a jeho manželka zírá snivým zrakem někam přes zubaté vrcholky smrků. Učitel Král ve vyšívané náprsence hltá zrakem Marii, dceru kloboučnickovu; ta však se na něho ani nepodívá. Nejasná vzpomínka zaševalila v studentově srdci; vidí děvče s kulatou bradičkou a smavýma zářivýma očima. Co asi dělá zbloudilá dcera kastelánova, manželka poštovního správce ve výslužbě? Není o ní zpráv; okresní město na ni zapomnělo.

Kamil ukazuje zlaté hodinky s dvojitým pláštěm.

„Dar mého tchána. Právě šafhausenky. Třicet rubínů. Mohly stát — ať řeknu málo — tři sta korun.“

Bratři si musejí prohlédnout stroj. Viktor otevřel vnitřní plášť a se zájmem prohlíží kolečka.

„He?“ nadouvá se Kamil, „jestli někdo z vás, pánové, má takovou věc.“

Vložil hodinky do pouzdra z jelení kůžičky a zvrátil se nazad. Blouznil: „Všechno mám. Všeho bezpočtu.“

Na rtech mu pohrává radostný úsměv.

„Přišel jsem k hotovému, protože jsem chytrý. Ale co mám, rozmnožím. Tchán ví, komu obchod svěřil..“

Přimhouřil oči a rozveselil se.

„A když si tak vzpomenu, když jsem přijel domů jako facír. Pamatujete se, jak fotr vyváděl? A ona — hrůza! Přece jednou začas je každý bez místa, no ne?“

Vytáhl z náprsní kapsy hedvábný kapesník a přetřel si líce. Pro-nikavě zavanulo voňavkou.

„Mám tvrdé vousy,“ říká Kamil, „a to proto, že jsem tenkrát denně chodil k Sedmidubskému, aby mě oholil. Tenkrát jsem to nepotřeboval, já jenom proto, aby mně čas utekl. To byla nuda. To byla otrava! Ale víte, že dneska rád na to vzpomínám? Tatík je teď ke mně jako máslo a ona se zrovna krčí. Když přijedu domů, hned zabíjí husu. A dříve by mně nejráději nedala nic. Hladu jsem zkusil — hanba mluvit...“

Rozchechtal se.

„A ty... jak se to jmenovalo...“ pištěl, „Kásimovy opánky? Co je s nimi? Ještě jsou na světě? Ty mně kazily život, ty... Kásimovy opánky. Prosil jsem, brečel jsem, ale táta ne! Kásimovy opánky se musely nosit. A dneska...“ Blažený úsměv mu zatřepetal na tváři. „Dneska mám botičky semišové, botičky extrovní, takové pohádkové botičky... stály mne patnáct zlatých..., ale já to rád dal, takové botičky nemá nikdo na světě...“

Student Jaroslav se díval na zasilatele Wachtla, který v hasičském úboru stál opodál jeviště. Měl založené ruce; zíral velmi slavnostně; a z jeho zjevu vanulo pýchou.

Konečně přiběhl strážník; byl bez dechu a strápec u šavle se mu házel; hlásil, že poslanec přijíždí. Přihrčela lesklá ekvipáž a zastavila opodál. K vozu přiskočil starosta města knihkupec Oktávec, aby podal rámě paní Fáberové. Poslanec vztyčil hlavu a vykročil; i jeho chůze byla štavnatá. Jeho tvář roztáhl blahovolný úsměv; ale na tváři jeho choti byl připevněn strnulý úsměv, obraz květu z jinovatky.

Přiběhl režisér, aby uvítal zástupce okresu. Poslanec naklonil hlavu a pozorně naslouchal. Potom se dala jeho ústa v pohyb. Řeč sladší šťávy přezralé ryngle stékala mu po kaštanové bradce. Privil, že vždycky byl ctitelem Thálie. I přispěchal do tohoto stánku Uměn, aby z prken, jež znamenají svět, uslyšel slova básníkova. Verše dojímají a hudba povznáší. Divadlo, řekl, mělo velký podíl na našem obrození. Básníkova slova, pronášená z jeviště, dovedla vyburcovati duše malátné.

Posluchači se s rozkoší šplouchali v lahodných proudech poslančovy řeči. Tváře změkly a rysy se rozmělnily. Všichni byli dojati; i divoký radikál občan Pangrác byl nadšen; rozjařeně strhl klobouk a zvolal: „Sláva! Nazdar!“

Správce Wagenknecht uvedl do přední rady poslance, paní Fáberovou i dva chlapce, jež střežila vychovatelka. Poslanec nabídl své choti s galantní úklonou divadelní kukátko. Starosta položil si na kolena

zelený klobouk se štětkou a přísně se díval na mlýn z lepenky. Zazněl zvonek a spustila hudba. Na jeviště vyběhl zástup mladíků a dívek v pestrých šatech. Sbor zazpíval:

V těch českých mlýnech veselo bývá,
všude je živo, všude je zpěv.
Chasa pracuje a přitom si zpívá,
jen radost sídlí ve mlýnů zdech...

Poslanec kýval zálibně hlavou. Starosta se díval přísně na jeviště. Na chmurné, fanatické tváři penzionovaného poštmistra byla napsána nedůvěra. Zasilatel Wachtl stál podle jeviště vzpřímen jako voják. Když poslancův zrak padl náhodou na něho, tu dotýkal se prsty přílby. Paní Fáberová přikládala k očím kukátko a úsměv z kláštera Sacré Coeur neopouštěl její tvář. Mladší poslancův hoch se díval s nadšením na jeviště; kudrnatý, svalnatý chlapec odlupoval kůru z lavice.

Obecenstvo se rozesmálo, neboť se objevil muž s červenýmnosem, divokým plnovousem a v mysliveckém klobouku. Myslivec vzkřikl: „Prach a broky! Tady je veselo!“

Byl to koncipient notáře dr. Tichaye. Plnovous změnil jeho mladou tvář. Mluvil drsným, chrochtavým hlasem, jak hovoří divadelní fořti.

Také Kamil Štědrý se zasmál. Ale hned se opanoval a svěsil koutky úst. Pravil ke svým bratrům: „To nic není. Ale u nás byl jeden komik... Počkejte, až přijdeme domů. Předvedu vám jeho výstup. Budete se válet.“

Myslivec klel: „Prach a broky! Kluku miliónská! Víckrát ode mne neuslyšíte ani slova, vy čertovská chaso!“

Rozveselení obyvatelé zatleskali. Poslanec se naklonil k starostovi a pravil: „Skutečně znamenitě podáno.“ Starosta odpověděl: „Tak jest, pane poslanče,“ a pohladil kamzičí štětku na svém klobouku. Vychovatelka napomenula kudrnatého chlapce a ten líně pohodil hlavou.

Avšak posluchačstvo s napětím čekalo na výstup předního herce ochotnické scény holiče Sedmidubského. Ten vždycky rozveselil obecenstvo. Hudba spustila rázný pochod a z pozadí vyšel muž s pla-

catou mlynářskou čepicí. Učinil podle taktu několik žertovných pohybů a pleskal se do stehen; zazpíval:

Jsem Šebastián Šafránek,
po světě známý krajánek,
kam přijdu, slyšet smích a zpěv,
též milovník jsem krásných děv.
Mne všude rádi vítají
a po novinkách se ptávají,
a těch je u mne vždycky dost,
těm pro zlost, těm zas pro radost...

Rozjařené hlediště zatleskalo. Paní Fáberová přiložila k očím lorňon a podívala se na děti. Okatý chlapec byl zardělý rozčilením. Kudrnatý si hryzl nehty. Poslanec se zasmál a děl k starostovi: „Vykutálený brach!“ Starosta odpověděl: „Přednáší dobře,“ a utřel si z čela pot. Bledý kastelán si mnul žluté licousy a vzdychal. Penzionovaný pošt-mistr se mračil. Záviděl holičovi slávu. Kamil se zamyslel a pak se otázal svých bratrů: „Hádejte, kolik jsem dělal letos obratu?“ Viktor ho zasyknutím napomenul, aby nevyrušoval.

Herec se obrátil tváří k poslancovi. Hudba nasadila a krajánek zazpíval:

Sněmovny jako mlýny jsou,
poslanci se tam semelou.
Pro Michla je pak vejražka,
zadina zbude pro Vaška.
Nejlíp by bylo, božínku,
vzít na tu chasu pružínku
a bez milosti a bez porad
jim řádně na koš zasypat...

Ozval se potlesk, jako když se sype uhlí do sklepa. Starosta upadl v rozpaký a nejistě pohlédl na poslance. Tomu se však vlnilo břicho

a několikrát přerývaně opakoval: „K popukání, opravdu, k popukání!“ Starosta se upokojil a řekl: „Je to velmi veselé,“ a přísně se díval na jeviště.

Herec byl několikrát vyvolán a šprýmovně posílal obecenstvu polibky. Zpozoroval, že se poslanec baví, i pomyslí si: — Snad na mne nezapomene. Snad mně prokáže poslední poctu. Vždyť já jsem ho obveselil.

Pobíhal po jevišti a sekal žertovné poklony; i dumal dojatě: — Bude mluvit z papíru, či spatra? Ach, on tak dojemně mluví... Krásný, krásný bude můj pohřeb! Nejkrásnější ze všeho na světě...

I vidí poslance, jak stojí nad otevřenou jamou, rozhlédne se po smutečních hostech, chvíli vyčká a pak počne hovořiti svým hedvábným hlasem. Potom si však vzpomněl, že neuvidí svůj pohřeb, a slzička se mu skutálela po nalíčené tváři.

Byla přestávka a obecenstvo obléhalo perníkářův stan. Lidé pili limonádu z láhve. Matky vodily své děti do houštiny, a když se vracely, hubovaly a upravovaly dětem oděv. Kamil koupil každému z bratrů pomeranč. Viktor loupal kůru a toužil: „Sakra, kdyby bylo pivo, to bych si dal.“ Kamil se ptal: „Hádejte, jaký jsem dělal letos obrat?“ — „I dej nám pokoj!“ odsekl Viktor mrzutě.

Potom zase zazvonili a v představení se pokračovalo. Po jevišti cupkala stará panna, kroutila očima a mluvila lámanou češtinou. Obecenstvo se chechtalo. Kamil děl k svým bratrům: „Letos jsem udělal sto osmdesát tisíc obratu. Mé nejčestnější slovo, že nelžu.“

Hudba hrála, na jeviště přišel holič ještě s jedním hercem. Zpívali dueto:

V pití je naše blaženost,
v pití je naše spása,
kdo ze skleničky přihne si,
hned tančí, zpívá, jása...

„Sto osmdesát tisíc, a to hned první rok,“ liboval si Kamil, „to je slovo!“

Vtom jakýsi uřícený člověk prodral se mezi lavicemi, přistoupil k starostovi a poslanci a něco rozčileně zvěstoval. Starosta vyvalil

oči. Poslanec zbledl. V obecnstvu nastal pohyb. Poplach přeskočil na jeviště. Jeden z herců odběhl za kulisy. Ale holič Sedmidubský nic nepozoroval a dále zpíval:

Pivečko, to je boží dar,
chutná jak nektar pravý.
A protože připijíme všem,
kdož pijí: Ať jsou zdraví!

Režisér odtáhl herce za šosy z jeviště. Obecnstvo vstávalo. Nalíčení herci pobíhali kolem mlýna, poděšení a bezradní.

„Sto osmdesát tisíc,“ opakoval Kamil zálibně, „a dá-li Pánbůh, na přesrok to dotáhnu na dvě stě. Já jsem k neutahání, pánové. A možná že u nás zřídím filiálku, ať se vidí, kdo já jsem.“

Obecnstvo přeskakovalo lavice. Kamil zdvihl hlavu a optal se: „Co se děje? Proč nehrají?“

Viktor odpověděl: „Právě došla zpráva, že v Sarajevě zavraždili následníka trůnu.“ Vstal a měl se k odchodu. Také Jaroslav se zdvihl. Obecnstvo se valilo z lesa. Matky strkaly před sebou dětské kočárky a velmi pospíchaly, jako by se blížila bouře. Avšak nebe bylo čisté a jenom teplý, sytý vánek harašil ve větvích.

Lesklý fiaker poslancův se odkolébal. Poslanec byl zsinalý a jeho tvář uvadla. Paní Fáberová přikládala k očím lorňon a na její tváři tkvěl strnulý, neměnný úsměv.

„Sto osmdesát tisíc...“ švelil Kamil zbledlými rty.

Najednou zaúpěl: „Právě jsem se etabloval, začalo se mi dařit a najednou... takový pád. Bude válka! Bude válka! Budu musít narukovat a můj obchod přijde vniče!“

Správce Wagenknecht mává sukovitou holí. Cítí, že ve světě vzniká nepořádek a že bude velmi třeba jeho, správce Wagenknechta. Ohlíží se, na koho by se vrhl, kým by zacloumal, koho by zadával. Uviděl odulou tvář zpustlého správce Vokouna, který se čemusi pitvořil. Správce zavyl a pustil se za cestovatelem.

„Bude válka, bude válka!“ kvílí Kamil.

„Neřvi!“ napomenul ho Viktor „ještě se nic neví. Snad se to nějak srovná.“

„Tobě se to mluví,“ odvětil bratr žalostně, „ty nic nemáš, ale já jsem majetník. Ženu mám, obchod mám, peníze mám. Všechno mám. A jsem voják. Já jsem nešťastný, nešťastný člověk..“

Mlýn z lepenky a dřevěných latí osiřel. Pernikář skládá zboží do bedny. Jeho pomocník upustil perníkové srdce. Dopadlo na zem a rozdrtilo se. Pernikář nadával a hrozil učedníkovi pěstí. Vesničané vsedli na kola a odjeli. Les osiřel a ztichl. Přes cestu přeběhla zrzavá veverka.

Zástup lidí se valí třešňovou alejí. Bylo slyšeti, jak v městě někdo přibouchl okno.

**BYLO
NÁS
PĚT**

Česká knižnice
klasická díla v textově spolehlivém vydání
www.kniznice.cz

Co asi dělá pan maharadža s paní maharání a co ta princezna? Co dělá krejčí Brabec s paní Brabcovou, co ti hadi, tygři, sloni, opice a ostatní domorodcové? A jestlipak má Jumbo ještě tu hezkou červenou čepičku a pamatuje se na toho, kdo mu ji koupil? A co Indie? Je vůbec nějaká Indie, či se vyskytuje jenom v atlasu?

Nechi se ptát našich, protože oni hned hartusí a chtějí, abysem moc nemluvil a bral tu nedobrou meducínu. Ještě jsem si myslel, že bysem snad o tom mohl mluvit s Kristýnou, ale jen jsem řekl: „Indie,“ už se začala chechtat, protože jsem jí pravil: „Ty Rampepurdo rampepurdácká, ze všech nejrampepurdovatější!“

Celé noci spím jako špalek a nic se mně nezdá. Tuhle mně Kristýna půjčila zrcátko a já jsem se divil, že mám obličej docela malilinký jako panenka, co patří naší Mančince. Všichni říkají, že jsem byl velice nemocen, a náš Ladislav poslal psaní, ve kterém bylo napsáno: „Doufám, že milý bratr Petr nabude s boží pomocí vbrzku ztraceného zdraví a ještě jednou Vás všechny srdečně zdraví Váš věrný syn Ladislav.“

Dnes byli u mě návštěvou hoši, co s nimi chodím, jelikož pan doktor dovolil, že už můžou přijít, tak oni přišli. Stáli kolem postele a byli čtyři a se mnou jich bylo pět. Byl mezi nimi také Pepek Zilvar a já bysem se ho rád byl otázel, jestli se doopravdicky oženil nebo co s ním je, ale on nic nemluvil, asi se mu nechtělo před ostatními. A hoši mně

vypravovali řeči, co je nového. Pravili, že máme nového pana učitele, on je ještě strašlivě mladý, pročez se mu říká učitelský spomocník, ale zato umí strašně rychle utíkat a hraje levé křídlo za SK Ctibor. Při posledním mistráku se utrlh a dal sám tři kusy, jeden z nich volejem.

A ještě pravili, že když jsem onemocněl, tak se musilo všechno vybělit a tři dny nebyla škola, z čehož byla mezi žactvem ukrutná radost a veselí.

Tázal jsem se jich: „Jestlipak, kluci, jste mně za to vděční?“ a oni odvětili, že každý mne chválí a praví, že jsem pašák, jelikož mám spálu, což jest povedená věc, a já jsem na to velice hrdý.

Ale pořád mne to trápí, jak to bylo s tou Indií, a z hlavy mně to nejde. Proto jsem si umínil, že hochy vyzkouším. Jestli se podřeknou, tak je to dobré, když ne, tak nic.

A tak, když byli tuhle zase u mě, znenadání jsem vybafl silným hlasem: „Indie?“ a pozoroval jsem je lstivým zrakem, co bude.

A hoši odvětili jednohlasně silným hlasem: „Indie!“

Znovu jsem se na ně zadíval lstivým zrakem a otázal jsem se ještě silnějším hlasem: „Kalkuta?“

A oni sborem odvětili silným hlasem: „Kalkuta!“

Opět jsem se na ně zadíval lstivým zrakem a najednou jsem se otázal: „Maharadža?“

Oni však odvětili ještě silnějším hlasem: „Maharadža!“ a Bejval pravil, že tohle jest vlastně primovní hra, kterou nazval hrou v Indii, a že bysme ji mohli často hrát, a já jsem pravil: „To bysme mohli, jelikož všichni dobře víme, jaká ta Indie jest,“ a přitom jsem se na ně díval lstivým zrakem, co tomu řeknou, jestli se konečně prozradí. Ale hoši neřekli nic, jenom Éda Kemlink pravil: „To se vr!“

Tak už jsem se neudržel a přímo jsem se zeptal Pepka Zilvarového, co mu řekl tatínek, když se oženil. Pepek se děsně zasmál a pravil: „Jdi, ty votroku!“ a ostatní hoši se taky smáli a Čenda Jirsák se divil, kde ty nápady beru. A já jsem jim pravil, ať si jdou domů, že se mi chce spát, a oni šli a pravili: „Tak nazdar!“

A dlouho jsem byl mrzutý, že nemůžu přijít na kloub tomu, jak to s tou Indií bylo, a strašně mně bylo líto, že by z těch podivuhodných

dobrodružství nemělo být nic, že by to mělo být jenom mámení a přelud. I hrozně jsem tesknil po Indii, kde jest všechno krásné, nejkrásnější ze všeho na světě. Doufal jsem, že aspoň na noc mě přijde Indie opět navštívit, ale ona nedala o sobě vědět. A já jsem si pořád nemohl v hlavě srovnat: Bylo, bylo a najednou není nic?

A když přišla jednou ke mně Eva Svobodová, tak jsem přímo na ni uhodil: „Evo, ty jseš přece chytrá holka?“

„To jsem,“ odvětila ona.

„Pamatuješ se teda na tu veselku v Indii?“

„Jakou veselku?“ divila se.

„No, přece — jak se ženil Pepek Zilvar s královskou princeznou.“

Eva otevřela svoje modrá vočadla na celé kolo.

„Pepek Zilvar? S královskou princeznou. No ne!“

„Evo,“ pravil jsem důtklivým hlasem, „vzpomeň si, jaks sama povídala, že princezna má šaty z těžkého atlasu a vlečku dva metry čtyřicet.“

„Šaty z těžkého atlasu? A říkáš, že měla vlečku dva metry čtyřicet? To musila být krásná veselka. A bylo tam hodně lidí? A co družičky? Co měly na sobě, povídej! A hudba byla a zpěv? A měla nevěsta věneček? A jaké to bylo, když si před oltářem řekli své neodvolatelné, ano? Plakala nevěsta hodně? Tak povídej, člověče!“

„Co bych povídal? Víš všechno zrovna tak dobře jako já. Byli jsme tam spolu. Jen si vzpomeň.“

Eva chvíli přemýšlela a pak smutně zavrtěla hlavou.

„Nic nevím,“ pravila. „Nikde jsem nebyla. Z domova jsem paty nevytáhla. Škoda. Indická veselka — to musí být něco báchorečného.“

Když Eva odešla, tak jsem se podíval na své nohy. Mám nohy vrabčí. Zkoušel jsem se projít po pokoji, ale nesvedl jsem to. Bylo mně dusno a hlava se mně točila. Myslím si, že bych nepřemohl ani Vendu Štěpánkového. Ale já brzy okřeju a zesílím a pak se každému postavím. Á-no! To se mně chce — spát —

KOMENTÁŘ

Tento svazek České knižnice obsahuje dva romány Karla Poláčka (1892–1945), které patří k jeho pozdější tvorbě, *Okresní město* (1936), první díl pětidílného cyklu, z něhož v úplnosti známe čtyři svazky, a *Bylo nás pět* (posmrtně 1946). Obě prózy jsou inspirovány prostředím rodného Rychnova, lze v nich najít některé autobiografické rysy a jsou považovány za autorova díla vrcholná.

I/ OKRESNÍ MĚSTO

1

Když v říjnu 1936 vyšlo *Okresní město*, kritika jej přijala — podobně jako předchozí autorovy knihy — rozporuplně. Hned jeden z prvních hlasů byl v podstatě odmítavý. A nepatřil nikomu menšímu než F. X. Šaldovi. Podle Šaldy Poláček představil „galerii pitvorných figur, většinou žánrových“ (Šalda 1995: 65), ale jsou to postavy, které již byly v českém maloměstském románu vícekrát zpodobeny. Originální jsou podle Šaldy jenom figury židů (povozník Wachtl) a antisemitů (Pecián): „...nestačí jen vytahovat z maloměstské džungle více méně pitvorné figurky, ostře viděné a načrtnuté. Potřebujeme svého Gogola, který by byl básnickým soudcem té divoké chasy a čeládky maloměstské“ (ibid.: 67). V souhrnném hodnocení třinácti nových českých románů Šalda dodává: „...čeští moderní romanopisci většinou nejsou básníci. Jedna bída. A druhá, s ní související a ještě větší: jsou zato žurnalisté, a často ne nejlepší žurnalisté. Velkou většinou dělají rozbředlé kašovité reportáže, i když se tváří,

že dělají romány. Říkají o sobě s hrdostí, že chtějí vystihnout pravdivě a věro-
jatečně *střízlivý, všední* moderní život, a domnívají se, že se to musí dělat také
všedně a střízlivě, to je umělecky chudě, nebásnický, bez kompozice a stavby,
všedním nekarakteristickým podáním slovesným, bez obraznosti a výrazivosti
slovné“ (ibid.: 68).

Šalda, který obdivoval například prózu Vančurovu nebo Čepovu, nepo-
chopil, že Poláček není tradiční popisný realista. Od umělce stále požadoval
„hrdinný zrak“, nonkonformní a básnické vidění světa, distancující se od všed-
nosti. I když další kritikové psali o *Okresním městě* s větším porozuměním,
například Josef Hora v něm konstatoval „pravdivě viděné lidství“ (Hora 1981:
372), byl to až Pavel Trost, tehdy málo známý třicetiletý lingvista, který
v časopise Pražského lingvistického kroužku *Slovo a slovesnost* rozpoznal
základní rysy Poláčkova románu. Závěr jeho článku vyznívá jako implicitní
polemika se Šaldou, když píše: „Lze odmítat aktualizaci banálních dějů, ale
vždy třeba lišit mezi banálností a aktualizací banálnosti“ (Trost 1995a: 20).

Banalita a stereotypnost jazyka i jednotlivých situací není podle Trosta
nedostatkem, ale záměrem románu. Ukazuje strnulost a uzavřenost postav
a celého světa okresního města. Poláček v promluvách využívá různých typů
komiky. Například jedna pasáž řeči žebráka Chlebouna je „skvělý pastiš ba-
rokního slohu kazatelského“ (ibid.: 16), další postava, učitel Král, mluví jako
text z učebnice. Postavy jsou stále znovu charakterizovány stejnými rekvizitami
a atributy, jako je dýmka obchodníka Štědrého s vyobrazením císaře
v loveckém úboru, Sládek Vokoun je odulý, Marie je dcera kloboučnickova atd.
Je to znak homérského epického stylu, který je parodován. Poláčkův román se
zaměřuje na ostře viděné detaily, postupuje metodou „karikaturní abstrakce“
(ibid.: 20). Kritika se o tomto románu vyjádřila jednak tak, že je psán nad-
míru hutně, jednak tak, že je psán rozvláčně. „Ve skutečnosti pronikavě se
v něm uplatňují rysy rafinovaného primitivismu. Materiálem a složkami je
tu mnoho banálních, konvenčních, primitivních prvků; nelze však zaměnit
dílo s materiálem a celek se složkami. Ačkoli román hromadí množství frází,
není přeče frázovitý...“ (ibid.: 19).

Trostova analýza Poláčkova díla byla plně doceněna až po několika desetiletích.
Ukazuje vlastně na proměnu paradigmatu. Ve třicátých letech 20. století
v české literatuře dominovala na jedné straně estetika avantgardy, která ex-
perimentovala s tvarem často zdůrazňujíc roli subjektu, na straně druhé byla
zdůrazňována ideovost, která měla čtenářům ukazovat východisko do budouc-
nosti (z románů, které Šalda posuzoval v téže stati jako *Okresní město* a které

hodnotil výše než Poláčkův román, to byla Křelinova *Hubená léta* a Majerové *Sířena*). Karel Poláček se však vydal jinou cestou. Byly mu cizí básnivě metafora, fantastika, experimentování, ale také revolta vůči stávající společnosti či konzervativní návrat k tradičním hodnotám. Jeho tvorba — a zřetelně právě cyklus o okresním městě, jehož je *Okresní město* prvním dílem — ukazovala to, co Vančura v *Rodině Horvatově* nazval „strašlivou nádherou všednosti“, každodennost v její banalitě i realitě jako autentický rozměr života. Je to estetika pravdy, nikoli estetika krásy. Poláček tak svým způsobem předjal poetiku těch směrů a výrazných osobností, které následovaly po historické avantgardě, jako byly Skupina 42, dílo Egona Bondyho a Bohumila Hrabala nebo hyperrealismus. Je zřejmé, že uvedená srovnání nejsou úplně přesná a adekvátní, protože Poláček v podstatě uchovává narativní postupy prózy 19. století. Nicméně mohou postavit Poláčkovu dílo do jiného světla, zcela opačného, než v jakém ho viděl F. X. Šalda.

2

Předobrazem fikčního světa okresního města byl bezpochyby autorův rodný Rychnov nad Kněžnou. Na prvním z řady poláčekovských symposií, která se konala v Rychnově v letech 1992 až 2012, upozornil pamětník Rudolf Pivec (Pivec 1992: 134) na článek v místním periodiku *Posel z podhoří* z ledna 1938. František Koláček zde autorovi *Okresního města* vytýká, že obyvatele Rychnova představil se snahou je „zesměšnit, snížit“ (Koláček 1938: 1) a že do duší svých rodáků vložil „cynickou sprostotu“ (ibid.). Konstatuje, že „všechno vylíčeno jest zevnějškem tak, že přiléhá plně jen na běh událostí našeho města“ (ibid.). Tomu odpovídá i další Pivcova vzpomínka, podle níž si Poláček zapisoval detaily chování i mluvy Rychnováků (Pivec 1995). Je zřejmé, že románová postava kupce Gustava Štědrého odkazuje na Jindřicha Poláčka (Karlova otce) a trojice bratrů Kamil, Viktor a Jaroslav má předobrazy v sourozencích Arnoštovi, Ludvíkovi a Karlovi (Hájková 1999: 13). Prototypem paní Štědré byla Emilie, druhá žena Jindřicha Poláčka a nevlastní matka tří bratrů — zatímco paní Bajzová z *Bylo nás pět* měla vzor v jejich vlastní, předčasně zemřelé matce Žofii (Gilk 2005: 30). Podobně byly hledány a nalézány předobrazy dalších postav: mladočeského poslance Fábery (radikální poslanec Štemberka), profesora Pošusty, knihkupce a starosty Oktávce a jiných.

Nejde ovšem o dokumentární kopírování. Už Pavel Trost psal o zaměření na detail, o nadsázce a karikování. Karel Hausenblas to postihl slovy „komika

humoristického zaměření pracující s principem karikaturním, založeném na zjednodušující nadsázce“ (Hausenblas 2001: 203). Figury *Okresního města* s jejich opakujícími se atributy poněkud připomínají marionety v loutkovém divadle, postavy v *commedia dell'arte* či tradiční humoristickou prózu s ustálenými typy. Učitel Král má vyšívanou košili a krasořeční, žebrák Chleboun má šedivý knír, slídívě prochází městem a odsuzuje vše, co se vymyká ustálenému pořádku... Stereotypní vizuální detaily a dějové situace doplňují stereotypně se opakující fráze. Ženské postavy piští, muži chrochtají nebo vrčí. S tím souvisí Poláčkův oblíbený gogolovský postup depersonifikace, kdy lidé nabývají vzezření zvířat (a naopak personifikace zvířat nebo věcí):

Pecián miloval tajná poselství; všechno, co mělo pečeť tajemství, ho přitahovalo jako masačku k hnisavé ráně. Kdyby náležel mezi zvířata, tehdy by byl počítán k nočním tvorům. Slunce na obzoru ho oslňovalo jako výra [...]

Hejzlar se tetelil, malíčký před poslancem jako morče ve stáji.

A okna žlutého domku svítí jako žíhané oči potměšilého kocoura.

Z čichových vjemů jednoznačně převládají pachy nad vůněmi. Také postavy, které se chovají jinak, než jak předpokládají konvence okresního města, jsou obvykle zobrazeny stejným způsobem. Takový je profesor Pošusta pobíhající městem v krátkých kalhotách, který se v knihkupectví marně dožaduje Šaldovy knihy *Duše a dílo*, neboť knihkupec a starosta Oktávec o tomto autorovi nikdy neslyšel. V běžném maloměstském románu by tato situace vyzněla jako satirický šleh na Oktávcevu zaostalost. Zde však nejen Oktávec, ale i Pošusta (jak naznačuje již jméno) působí jako směšné figurky. Tato směšnost dokonce bezděčně dopadá i na Šaldův spis, neboť jeho název působí v kontextu fikčního světa románu prázdně pateticky.

Karikatuře a stereotypu se vymyká zčásti prostřední syn Štědrých Viktor a hlavně autobiografická postava nejmladšího syna, studenta Jaroslava. Jeho vzezření, chování i promluvy jsou popsány jako přirozené, bez komické nadsázky.

Zde je třeba poznamenat, že ustálené jazykové fráze v širším smyslu nemusi fungovat vždy jenom jako karikatura. Bratři Štědří se spolu dorozumívají citáty z Vernova dobrodružného románu *Pět neděl v baloně* (což je jediná kniha beletrie v jejich domácnosti). Je to jejich hravý a tajemný soukromý kód,

kterým se liší od okolí. Kamil se ho vzdává, když přichází domů představit svou snoubenku (Křístek 2004: 140). Nabyl důstojnosti a stává se definitivně směšnou figurkou v galerii fikčního světa románu.

Stereotypy, konvence a fráze se v *Okresním městě* proměňují v rituály, které jsou komické. Rituálně se opakují a variiují celé situace: oběd v rodině Štědrých, promenáda na náměstí, večerní setkání starších pánů v lékárně U Milosrdného bratra. Tohoto postupu po Poláčkovi systematicky užíval zejména Vladimír Páral.

Rituály a fráze jsou však v *Okresním městě* nahlíženy nejen jako směšné, ale je to reálná součást života, která dotváří rád maloměsta. Autor je přímo netepe a neodsuzuje, jak činil třeba Šrámek ve *Stříbrném větru*. Jeník Ratkin, jenž se bouří proti zatuchlosti maloměstského světa, je postava veskrze kladná. Naproti tomu kastelánova dcera Zdeňka, která uteče do Prahy, kde zapadne do uměleckého světa bohémy, je postava vnímaná ve stejném světle jako ostatní figury.

Podle Václava Černého měl Poláček „úžasný dar groteskního humoru, jízlivého a sebemrskáčského, jaký se tak často vyskytuje v židovských anekdotách“ (Černý 1993: 322).¹ Ale nepřekračuje hranici drsného černého humoru, „protože ve skutečnosti to svoje české maloměsto nesmírně miluje a až do konce sám nezví a nerozhodně, čeho je spíše hodno, zdali satiry nebo lásky. Byl s ním nerozlučně spjat poutem vzpomínek, nad které neměl dražších a jasnějších, štěstím a blahem svého mládí a dětství, přečtete si *Bylo nás pět* a zvíte, do čeho se v posledních chvílích života zachraňoval — a necítil se vskutku schopen ani mocen je snížit doopravdy jízlivým, kruťáckým posměchem“ (ibid.).

3

Děj *Okresního města* se odvíjí během jednoho roku. Začíná pozdním jarem a končí zprávou o sarajevském atentátu, lze jej tedy situovat do let 1913 a 1914. První polovina románu je soustředěna k soukromým osudům, především k rodině Štědrých, druhá polovina k událostem více veřejným: příchod vojenského oddílu, požár hostince Na Rybárně, oslava Nového roku v Národním domě, filmové představení, vystoupení komediantů, příjezd poslance Fábery, oslava výročí založení gymnázia, oslava jubilea místního básníka, hospodářská

---

1 Za upozornění na tuto Černého studii vděčím Eriku Gilkovi.

výstava,² veřejná schůze a divadelní představení. Přitom je však stále fikční svět románu omezen, až na několik příměstských epizod (cesta Hladké Ančky do sousední vesnice, přírodní divadlo), na okresní město a jeho rituály:

Okresní město dřímalo v poledním žáru.

Hodiny nepospíchající krájely čas na rovné díly.

Okresní město, pokojné a nevinné, odpočívalo pod modrým šturcem oblohy.

Panuje zde cyklický čas. Vnější svět mimo město se zdá být nepodstatný. Ale vpadá sem razantně na samém konci. V dalších dílech Poláckovy pentalogie se nehybný a strnulý svět okresního světa rozvrací. Projevuje se to i v narušování rituálních stereotypů. V románu *Okresní město* se ve čtvrté kapitole objevuje obraz korza na náměstí:

Na náměstí se rozsvítily dvě obloukové lampy. Promenády šuměly. Na severní straně se procházeli úředníci okresního hejtmánství, soudce a advokáti [...] Na protější straně byla hlučná promenáda řemeslníků, obchodních příručí a studentů. Středem náměstí se po dlážděné úhlopříčně houpali izraelští obchodníci na plochých nohou [...]

Tento obraz se v románu pětkrát opakuje v drobných obměnách. V druhém dílu pentalogie, *Hrdinové táhnou do boje* (1936), který líčí první rok světové války, se vrací ještě dvakrát. Ale ve dvanácté kapitole čtvrtého dílu *Vyprodáno* (1939), odehrávajícím se na konci války, se mění:

Na náměstí okresního města šuměla večerní promenáda. [...] Avšak tato promenáda nabízela jiný obraz než před rokem čtrnáctým, kdy se končil věk nevinnosti. Tehdy na severní straně promenovali úředníci, důstojníci,

---

2 Scéna, v níž dělník Hejzlar obdrží za padesát let práce diplom (namísto nějaké hmotné odměny, kterou by byl přivítal), mohla být inspirována Flaubertovou *Paní Bovaryovou*, kde na hospodářské výstavě dostává Kateřina Lerouxová cenu za čtyřiapadesát let služby (mezitím se předvádí dobytek a Ema se sblíží se svým příštím milencem). Groteskost podobné dějové situace využili i Jaroslav Papoušek, Ivan Passer a Miloš Forman ve filmu *Hoří, má panenko*. Bývalý předseda sboru hasičů má dostat k osmdesátinám pozlacenou sekyrku, kterou nakonec někdo ukradne.

zámožné slečny s bohatou výbavou a páni s akademickým titulem. Naproti nim se procházeli řemeslníci, obchodní příručí a studenti. A uprostřed po dlážděné úhlopříčně se houpali izraelité [...] Promenády se smísily. A v jednom proudu se pohybovali úředníci mezi řemeslníky, studenty a dělníky s obličejem hladovým a šaty vyrudlými.

Podobně se mění i soukromé rituály, jako je oběd a ochutnávání polévky u Štědrých. Tatínek pravidelně polévku chválil slovy „delikátní“ a dodával, že sám „císař pán by ji mohl jíst“. Za války, kdy poctivý Štědrý zachovává staré obchodní zvyky a nedokáže podplácet úřady a okrádat zákazníky, rodina zchudne. Při obědě pak konstatuje, že polévka nestojí za nic. Svoji dýmku s obrazem císaře v loveckém úboru odkládá.

Poláček byl často paušálně kritizován za to, že v jeho díle jsou zobrazováni jen „malí lidé“ s omezeným obzorem, že zde schází „hloubka“. Fikční svět *Okresního města* je skutečně zaplněn postavami, které nežijí velkými idejemi. Nicméně je třeba konstatovat, že onen malý člověk mívá u Poláčka mnoho podob, stejně jako u Karla Čapka. Je tu poctivý a nevinný kupec Štědrý, naivní a směšný profesor Pošusta, bizarní holič a ochotnický herec Sedmidubský, jenž se opájí představou vlastního pohřbu, židovský obchodník Wachtl, jenž své židovství všemožně zapírá, ale také potměšilý agent Raboch. V postavě penzisty Peciána autor prezentoval celou škálu antisemitských předsudků. Peciánova xenofobie přestává být jen komická, když za války udává své spoluobčany. Opa-
kování bezduchých frází, které Poláček podle abecedy seřadil a reprodukoval v *Žurnalistickém slovníku* (1934), se stává podhoubím autoritářské mentality, která může vést až k totalitní společnosti. To ukazují postavy učitele Krále, jenž se za války z vlastence a „antimilitaristy“ proměňuje v Rakušáka šikanujícího podřízené, nebo správce chudobince Wagenknechta se sukovitou holí a v okovaných botách, jenž zosobňuje praktiky manipulace lidmi.

II/ BYLO NÁS PĚT

1

Bylo nás pět vyšlo v roce 1946 už po smrti Karla Poláčka. Vznikalo v době, kdy autor za nacistické okupace nesměl publikovat, snad souběžně s románem *Hostinec U Kamenného stolu* (1941), který svým jménem kryl Vlastimil Rada, pravděpodobně však ještě později. Některé pasáže se zdají nasvědčovat tomu, že tato próza byla psána v očekávání transportu. Poláček i jeho přítelkyně

EDIČNÍ ZPRÁVA

I/ OKRESNÍ MĚSTO

Román Karla Poláčka *Okresní město* začal vycházet v 99 pokračováních v raním vydání *Lidových novin* od 14. ledna do 9. května 1936, denně kromě pondělí.

Téhož roku vyšel (jako první díl tetralogie s nedokončenou pátou částí) knižně; vydal jej v říjnu 1936 František Borový jako 6. svazek řady *Knihy Karla Poláčka*. V následujícím roce 1937 vyšla kniha znovu dvakrát: v lednu jako 2. svazek *Knihovny Lidových novin* a poté koncem prosince (do distribuce se však dostala až v lednu 1938), a to opět u Borového ve stejné edici i úpravě jako v předchozím roce. První tři předválečná vydání byla tištěna z téže sazby a toto jediné knižní znění se stalo východiskem pro přípravu dalších edic, které už byly poválečné. Sedmé vydání připravila jako 9. svazek *Spisů Karla Poláčka* v Nakladatelství Franze Kafky v roce 1994 editorka Milada Chlábková. Z tohoto sedmého vydání také vycházíme při přípravě textu naší edice.

V sedmém vydání v rámci *Spisů Karla Poláčka* vychází Milada Chlábková z předválečného „jediného knižního znění“ (Milada Chlábková: *Ediční poznámka*, s. 271–274), které porovnávala s textem novinového otisku. Srovnáním obou se ukázaly „diference převážně jazykového charakteru, a to ve změnách hláskové kvantity a kvality a v proměnách tvarové podoby slov. [...] v knižním vydání přes řadu progresivních úprav ještě místy prosvítá spíše puristická tendence — zřejmě z vůle nakladatelského redaktora, která se na rozdíl

od časopisu vrací, i když jen ojediněle a nahodile, k zastaralé podobě jazykových jevů“. Proto se editorka vrací zpět k původním novinovým podobám slov jako *pronásledovatel, vratký, blyštít se, postraňky*, které se v knižním textu změnilly na *pronásledovatel, vrátký, blyštít se, postranky* apod. Stejně postupuje i v těch případech, kdy se v knižním znění nově objevil genitiv záporový, nahrazován byl nominativ doplnkovým instrumentálem, měnil se infinitiv na *-ti ad*.

K zásahům, které však už prozrazují záměr autorský a které editorka respektovala, došlo v těchto případech: při změnách slovesného vidu (*upadl, oblékl m. upadal, oblékal*) a času (*zrcadli se m. zrcadlilo se*) i v tendenci k prozrazování tvarů hovorového jazyka v přímých řečech (*doved m. dovedl*). Avšak ani v těchto případech není vyloučen opačný směr.

K závažnějším úpravám v knižním vydání, i když řídkým, patří změny v členění vět (souvětí v novinovém znění je v knize rozděleno 4× do dvou nebo více samostatných vět) a v pořádku slov (2×), volba nových slov a úprava slovních spojení (jejich výčet podává editorka na s. 272) a na čtyřech místech rozšíření textu (srov. tamtéž). Radikálnější změny představuje slovní krácení textu eliminací jednotlivých slov i celých vět, které již výrazněji, podobně jako volba nových slov, zasahuje i stylovou rovinu textu (jejich soupis editorka spolu se soupisem emendací uvádí na s. 272–274).

Naše edice románu *Okresní město* vychází z textu sedmého vydání připraveného pro *Spisy* (1994), který jsme porovnali s prvním vydáním u Františka Borového (1936) a ve sporných nebo nejasných případech jsme přihlédlí i k vydání v *Lidových novinách*. Postupovali jsme v souladu se zásadami pro vydávání novočeských textů a podle *Pravidel českého pravopisu* z roku 1993 (tak oproti sedmému vydání ve *Spisech* píšeme na nemnohá místech např. krátce *citronový, lampion* nebo *peron*; u klejícího myslivce však ponecháváme *kluku miliónská*). Uchovali jsme všechny jazykové jevy i autorův styl; nacházejí se v něm také některé knižní vazby (např. *bude mu brzy zemřít, byl oděn ve sváteční šat*) a v dialozích zase prostředky obecné češtiny (v koncovkách substantiv a adjektiv, ve slovech, i v celých větách, např. *celej krám bych si moh pořídít; Vo co de, starej holajzníku?*).

V textu jsme ponechali všechny jevy týkající se hláskové kvality a kvantitativy, a to i v dubletních podobách, např. *bařiny, ceráty* (ciráty), *ditátko, jediné* (jedině), *kožišina, porculán, štuchali se* (štouchali se), *zadostučinění; badání, dešť — déšť, dovlékl, hrnéček, jítřil, jízva — zjizvený, ličidlo, mihá se, perníkář*,

pilníkárna, placačka, poličky (políčky), poškrab — škrábe, přezralý, přílba, přístipkovaný — přístipkovaný, přivrženec, shromážděště, stenal, stinítka, škra-banice, nevšiml — všiml, vyhrůžně, vypínač, zahvizdla, zapřičiní, zapřisaha, zdvihal — zdvihal; ponecháváme sloveso čířikaly, podle něhož opravujeme i podruhé se vyskytující čířikaly (spr. čirykaly).

Neopravujeme slovní tvary substantiv, např. gen. sg. *obědu*, akuz. sg. *mam-lasa*, lok. sg. *o hladě*, ve *švabachovém písmě*, ins. sg. *jamou, korou*, nom. pl. *kněží*, gen. pl. *dám (dam), drogů (drog)*; ponechali jsme také genitiv záporový, např. *nebylo jí v domě*, a jmenné tvary adjektiv, např. *byl čist, chud, zádumčiv, být tvrd*. Podobně neměníme ani slovesné tvary, např. 3. os. sg. prez. *sypá, táží se, umru*; 3. os. pl. prez. *chtí, károu, plovou*; 2. os. pl. imp. *zahrejte*; 3. os. pl. pret. *čtli*; časté infinitivy na *-ti* a supinum *jdi spat*.

Podle současných pravidel opravujeme psaní předložek a předpon *s, z*, např. *z čela, z lože, ze lžice, z místa, z nebe, z otce na syna; schlípl, strnulý, zhasne, zhlíželo se, zmačkaný, zvadlý*; psaní příslovečných spřežek, např. *bezpočtu, dozelena, kupodivu, nadlouho, najindy, nakrátko, naštěstí, pokaždé, popaměti, poprvé, přitom, začas, zčistajasna, zešířka, zpočátku, zrána*; a psaní přejatých slov, např. *bazilika, blůza, bysta, flór, gymnázium, impozantní, inzeruje, izraelští, medicína, metresa, praxe, preciózní, rezolutně, seriózní, tamburína, tonzura; hodinky schaffhausenky* opravujeme na *šafhausenky*.

U velkých a malých písmen ve slovech s náboženským významem rozlišujeme podle kontextu psaní *Bůh, Pánbůh, Jezulátka — bože, spánembohem*. Oproti sedmému vydání píšeme s velkým písmenem *Císařská louka* (ostrov v Praze), *Umělecký měsíčník* (název časopisu) a opravujeme jména prvních aviatiků na správné *Garros, Lambert* a herců *Mack Sennett* a *Waldemar Psylander*.

V interpunkci sledujeme, eventuálně doplňujeme úpravy sedmého vydání, které přidává čárky u vložených vedlejších vět, u přímé a polopřímé řeči (např. „*U nás v Olomouci...*“, „*chce namítnout syn*“), před spojkou *a* ve významu odpo-rovacím a rozlišuje psaní čárky u několikanásobných a postupně rozvíjejících shodných přívlastků a postpozitivních přívlastků těsných a volných. Čárky u přechodníkových vazeb respektujeme, pouze u jednoslovných konstrukcí, kde v prvním vydání čárka nebývá, ji v několika případech rušíme (např. *Odcházejíce slyšeli, jak pan Raboch vykládá*).

V románu používá Poláček vedle obvyklé přímé řeči, graficky vyznačené uvozovkami po dvojtečce, také často polopřímou řeč, vystihující vnitřní monolog postav, jakousi samomluvu nebo slova myšlená, ale nevyřčená, která

uvádí po dvojtečce pomlčkou. Toto významové rozlišení jsme opravili ve dvou případech:

Ozval se povel: „Feuer einstellen!“

Vojáci opakovali: „Feuer einstellen!“

„Aufsatz normal!“

V bitevní řadě se zavlnilo: „Aufsatz normal!“

„Auf!“

(zde s. 145)

A Hladká Ančka potřásala zvdlou hlavou na tenkém krčku a breptala:

— Já jsem věděla, že bude sláva [...] a všechny se budeme mít dobře...

(zde s. 210)

Další textové úpravy jsme provedli na těchto místech podle novinového (n) a prvního vydání (1), sedmé vydání (7) uvádíme u těch změn, které zde již byly na základě kolací provedeny, ale nezaznamenány:

- 13 Ze vrat *domu* zasilatele Wachtla m. Ze vrat zasilatele Wachtla (n);
- 18 „Hned ustříhnout! *Ale* honem!“ m. „Hned ustříhnout! *A* honem!“ (n, 1);
- 22 ty ručky, ty byly jako dva pavoučky m. ty ručky, to byly jako dva pavoučky (ed.);
- 31 Chtělo se ti... tento... zpívat?... *a* to, holenku, není dovoleno m. Chtělo se ti... tento... zpívat?... *A* to, holenku, není dovoleno (n, 1);
- 33 rozhrnul *korálkovou* oponu m. rozhrnul *korálovou* oponu (ed.);
- 49 Samý vysoký čísla... *Parchanti*, nedají vyhrát m. Samý vysoký čísla... *parchanti*, nedají vyhrát (n, 1);
- 78 Avšak milionář Kamil zdvihne obočí a udiveně protáhne: — Kdo jste, pane? (zrušen odstavec po dvojtečce) (n, 1);
- 111 Páni *strčili* hlavy dohromady m. Páni *vstrčili* hlavy dohromady (1);
- 125 Příručí mlaská: — Já rád husí bejlík (zrušen odstavec po dvojtečce) (n, 1);
- 125 *A* já mám dobrý hudební sluch... m. Já mám dobrý hudební sluch... (n, 1);
- 137 Příručí objal otce a ucítil zápach tabáku a staroby. Starcovy tváře se zatřásly jako rosol (zrušen odstavec mezi větami) (n, 1);
- 141 Ten by nám o vojsku všechno pověděl.“ *A* dal se do rozvláchného vypravování (zrušen odstavec mezi větami) (n, 1);
- 141 „Zdeničko,“ říkal, „tys mi chtěla něco říci... Zdenko, slyšíš?“ (zrušen odstavec po *říci*) (7);

- 146 a pokřikovali: „Sbohem, krásné české děvy!“ m. a pokřikovali; „Sbohem, krásné české děvy!“ (n, 1);
- 160 „znám tvoje kamarády... To bude zase harmonika a zpívání, co?“ m. „znám tvoje kamarády... to bude zase harmonika a zpívání, co?“ (n, 1);
- 175 *Ženy v koupeli* m. *Dámy v koupeli* (ed.);
- 198 Žebrák Chleboun *vnesl* do nádraží m. Žebrák Chleboun *vznesl* do nádraží (n, 7);
- 202 starosta a knihkupec Oktávec *stáli* po levici m. starosta a knihkupec Oktávec *stál* po levici (7);
- 210 Tím pádem zakázal pan Wagenknecht, abysme chodili na ulici m. Tím pádem zakázal pan Wagenknecht, abysme *nechodili* na ulici (ed.);
- 218 *Kde je ten arkýř?* m. *Kde jen ten arkýř?* (n);
- 237 Má to cenu... „*rozmyslel se*, „nejmíň... řekněme... zlatku, jestli ne dvě. Jenom to zarámování zač stojí. Já bych vám to dal za čtyři...“, „*rychle se opravil*, „řekněme za tři šestáky. m. Má to cenu... (*rozmyslel se*) nejmíň... řekněme... zlatku, jestli ne dvě. Jenom to zarámování zač stojí. Já bych vám to dal za čtyři... (*rychle se opravil*) řekněme za tři šestáky. (ed.);
- 258 „Dneska *mám* botičky semišové m. „Dneska *nám* botičky semišové (ed.).

II/ BYLO NÁS PĚT

Poláčkovo okresní město, tentokrát z doby první republiky, tvoří prostředí i posledního, humoristického románu Karla Poláčka *Bylo nás pět*. Román vyšel poprvé až posmrtně po válce roku 1946 s podtitulem *Povídka* jako 4. svazek 9. ročníku Knihovny Svobodných novin, podruhé v listopadu téhož roku v nakladatelství Františka Borového v Praze (63. svazek edice *Žatva*) a potřetí tamtéž v roce 1948. V druhém a třetím vydání byl vypuštěn podtitul a číslice u kapitol (obé vráceno ve čtvrtém vydání z roku 1954), v tiráži bylo pouze upraveno vnočení, jinak se od prvního, sešitového tato dvě vydání nijak neliší a všechna mají společnou sazbu. Dílo, čtenářsky velmi oblíbené, bylo vydáváno opakovaně, text těchto edic přitom vycházel z prvního nebo postupného předchozího vydání; kritickou edici do *Spisů Karla Poláčka*, svazek 14, připravila Jarmila Višková (16. vyd., Nakladatelství Franze Kafky, Praha 1994; ediční poznámka, s. 196–205). Z této edice také vycházíme při přípravě textu naší edice, který jsme ještě konfrontovali s prvním knižním vydáním.

Editorka 16. vydání vyšla z prvního vydání z roku 1946: srovnání prvních tří vydání ukázalo, že „až na menší počet oprav tiskových chyb, jimiž se první vydání (sešitové) hemží, jsou textově totožné (jedinou výjimkou je v druhém vydání oprava *šáhni* místo nářečního *šláhni*)“ (Višková, s. 197; zde *šláhni* na s. 329). První vydání románu porovnala se dvěma torzy rukopisu: „první, rozsáhlejší (94 stran, chybí s. 1 a 3) je nekorigovaný průklep strojopisu, končící kapitolou 35 (spr. 36 — rukopis má omylem dvakrát kap. 34) v místě *zda se máš těšiti královské přízni či máš přijíti k zavržení* (zde na s. 425; archiv Josefa Palivce, v soukromém majetku), druhý fragment tvoří dvě stránky ze závěrečné části 39. kapitoly (od slov *vojín pravil: „Tak ty se pereš? Dobře!“* — zde s. 441) a části 40. (v rkp 39.) kapitoly, sahající až k textu *jestli se doopravdicky oženil nebo co s ním* (zde s. 444; rovněž v soukromém majetku). Jde zřejmě také o strojopisný průklep“ (Višková, s. 200). Zatímco první fragment představuje „starší, autorsky nezpracovanou verzi“, druhý je časově mladší verzí rukopisu a obsahuje korektury provedené rukou autora. Ani tento rukopis však není shodný s textem prvního vydání a „rozchází se s ním právě na korigovaných místech“. Autorsky zpracovaný text rukopisu, který by byl předlohou pro sazbu, tedy nemáme. Rozdíly mezi fragmenty rukopisu a knižním vydáním svědčí mj. o genezi textu: v rozsáhlejší torzu rukopisu se loupežník *Ugolino* původně jmenoval *Horia*, *Čeněk Jirsák Vojtěch Janeba*, *Éda Kemlink* byl *Tomšův Peppek*, učitel hry na housle je střídavě *Rektorys* nebo *Lokvenc*. V prvním vydání došlo k drobným lexikálním úpravám (Višková, s. 201–202), přibyly nářeční a lidové výrazy i zkomoleniny (*douče*, *nýčko*, *kořauka*), četnější byly používány podoby slov jako *porád*, *prauda*, *levolvér*, *mít vzteka*, a naopak zmizely podoby jako *kancalář*, *mládeř*, *švaře*, *verlyby*, *medalii* a nebylo přejato ani důsledně *proseci* m. *procesí*. Další rozdíly umožnily editorce opravy „rukopisným materiálem prokázaných chyb“ (celkový přehled emendací editorka uvádí na s. 203–205).

Při přípravě této edice vycházíme z 16. vydání ve *Spisech Karla Poláčka* (1994), které textově připravila Jarmila Višková; tento text jsme porovnali s prvním vydáním z roku 1946. Podle *Pravidel českého pravopisu* jsme opravili a píšeme *balon*, *benzinový*, *citron*, *fazona*, *milion* (ale ponecháváme *kluci miliónský* u křičícího učitele houslí), *trombon*.

Součástí Poláčkovy působivé jazykové komiky je střídání a střetávání různých rovin jazyka (srov. Komentář Jiřího Holého, s. 456n.); všechny tyto autorské prostředky jsme zachovali. Patří mezi ně spisovná až knižní

vyjádření v promluvhách dětského vypravěče (*na vrchu Budíně, jenž vévodí našemu městu a odkudž jest překrásný pohled; používání sloves děl, pravidl, řka, vece, spojek jelikož, nýbrž*), slova nářečního charakteru (*ďouče, kořauka, kverlačka, ouroda — úroda, prauda, tyčkrle*), prostředky obecné češtiny (*abysem, brejle, dolejšá*), germanismy (*cinkostn, futro, kvelb, méblák, oprubovat*), zkomolená slova českého původu (*holčenci, jednospán, pabouk*), zkomolená slova nečeského původu (*atalerie, atres, cikáro, kreminál, meducína, pilijár*) ad.

V textu jsme zachovali všechny jevy týkající se hláskové kvality a kvantity slov, a to i v dubletních podobách, např. *aeroplán — éroplán, bonbon — bombon, čokoláda — čekuláda, družička — družička, hanba — hamba, kožišina, mihalo, namáhám — namahám, naskytá, opáčný, porculánový, probadá, přilba, přimhuřoval — přihmuřuje, přísahalo — přísahal, přiušnice, šířý — šířý, škrabe, všiml — všimnout, zdvihá*.

Neopravujeme ani tvaroslovné jevy, např. v *přístavě, jde s jinými učni hrát karty na kláda*, vracíme podle 1. vyd. lok. pl. *na kladách*, nebo skloňování substantiv *hoši a kluci* (*hošů, hošům, s hošma* či *s klucma*); tvaroslovné jevy nářeční (např. *k Bejvalom, ke Kemlínkom*) a obecné češtiny (akuz. sg. *Otakárka Soumarovýho*, ins. pl. *penálama, peněžma*) nebo nesprávné skloňování přejatých slov (dat. sg. *publikumu*, gen. pl. *kapacitů*). Podobně u sloves, např. *koupá se, plácnem si, plovou, víží* (vážou), infinitivy na *-ti* a supinum *jit spat*.

Příslopečné spřežky píšeme v souladu se sedmým vydáním dohromady, např. *donaha, chválabohu, namoutěkutě, poprvé, přítom, spánembohem, zdálky, zpočátku*, a přejímáme i psaní přejatých slov, např. *akvárium, fortepiáno, prezident*, avšak ponecháváme je v jejich zkomolených podobách, např. *fodel* (fotel), *pangrot* (bankrot), *študie*; také neměníme v dětské mluvě *maharadža* a *maharání m. mahárádža* a *maharání*.

Velké písmeno uvádíme u slov náboženského významu, např. *Alláh, Pánbůh*, ale v návaznosti na kontext píšeme např. *kristejéžiši, k jéžišku* (k nadílce). Ze zeměpisných názvů opravujeme *Javornický potok* (místní název). V dětské mluvě ponecháváme název *Kalkuta*, podobně opravujeme jméno *Mahátma Gándhí m. Mahátmá* (v románu pojmenovaná ulice v promluvě indického strážníka), ale necháváme zkomolené jméno *Muhamed Ali* (*hraje s panem Muhamedem Alim pilijár*), když nejde o známého boxera.

Na rozdíl od sedmého vydání nepíšeme uvozovky u názvů her (např. *hru, která se nazývá Palič ceciliánského města Mostravy*), u titulů knih (např. *já jsem mu četl velice krásnou detektivku jménem Znamení čtyř*) a u nápisů

(např. *obrázek s nápisem Dvacaterák se obořil na knížete*); ponecháváme je však tam, kde místo názvu citují, co bylo zpíváno (např. *holky počaly zpívat „Ramóno“*), nebo místo přímé řeči citují, co bylo řečeno (*křičeli jsme „sláva!“*; zde rušíme případné dvojtečky nebo velké písmeno). Dvojtečky nepíšeme všude tam, kde neuvozují přímou řeč nebo výčet (*zhřešil také proti příkázání Nesesmilníš m. zhřešil také proti příkázání: Nesesmilníš*).

Ze sedmého vydání jsme přejali a pouze v několika málo případech doplnili i interpunkci, sledující spontánní hovorovost, tok řeči vypravěče. Ve vyprávění malého Bajzy proto také nepíšeme čárku v souvětích před spojovacími výrazy *a pročez, a přece, a tak, a tudíž* apod.; rušíme ji však po vykřičníku nebo otazníku v případech jako *A viz! za ním druhý, třetí, bylo jich nejmíň milion*.

Emendace jsme provedli v těchto případech (číslicí 1 označujeme 1. vydání):

- 278 A měl kameny v kapsách a prak. Řekl, že přivede ještě víc hochů (zrušen odstavec mezi větami) (1);
- 319 ale když někdo napsal křídou Pátovi Karlovi na záda „Já jsem vůl“, hned jsem si pomysllil m. ale když někdo napsal křídou Pátovi Karlovi na záda „Já jsem vůl“, a hned jsem si pomysllil (ed.);
- 333 *medák* na turecký med m. *měďák* na turecký med (ed.);
- 337 pak jsem *toho* litoval m. pak jsem *to* litoval (ed.);
- 340 jestli mně v *tu ránu* se nepřestanete štuchat m. jestli mně *tu ránu* se nepřestanete štuchat (ed.);
- 358 *třebas* celý den m. *třeba* celý den (1);
- 387 celá zlatem *pošívaná* m. celá zlatem *prošívaná* (ed.).

M. H.

OBSAH

OKRESNÍ MĚSTO	7
BYLO NÁS PĚT	265
KOMENTÁŘ	449
EDIČNÍ ZPRÁVA	463
VYSVĚTLIVKY	471

klasická díla v textově spolehlivém vydání
Česká knižnice
www.kniznice.cz

svazek 105

Řídí redakční rada České knižnice ve složení:

Jiří Flaišman (předseda), Jiří Holý, Pavel Janáček, Jan Linka, Filip Tomáš, Martin Valášek

Redakce: Petra Hesová

Karel Poláček

Okresní město / Bylo nás pět

Text k vydání připravila, ediční zprávu a vysvětlivky sestavila Marie Havránková

Komentář napsal Jiří Holý

Obálka (s použitím ilustrace Františka Bidla *Vzpomínka na Prahu, 1926*,

Galerie Středočeského kraje, Kutná Hora, skenovala Středočeská vědecká knihovna
v Kladně), vazba a grafická úprava Jana Vahalíková

Výběr ilustrace na obálku Stanislava Fedrová

Odpovědná redakce Petra Hesová

Sazba písmem Tabac Robert Šváb

Tisk a knihařské zpracování Finidr, Český Těšín

Vydal Nadační fond Česká knižnice

ÚČLK FF UK, náměstí Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1

(www.kniznice.cz),

Ústav pro českou literaturu AV ČR

Na Florenci 3/1420, 110 00 Praha 1

(www.ucl.cas.cz)

a vydavatelství Host

Radlas 5, 602 00 Brno

(www.hostbrno.cz)

v Praze a Brně roku 2020 jako 1733. publikaci vydavatelství Host

488 stran

V České knižnici vydání první